

CEN. EUs standardisering av fellingskjemikalier

Av Knut Ellingsen

Knut Ellingsen var tidligere ansatt ved Folkehelse. Nå er han ansatt som forsker ved Norges geologiske undersøkelse, Oslo-kontoret

Innlegg på Fagtreff 3. februar 1997

Innledning

Det har i mange år pågått standardisering av flere titalls vannverkskjemikalier i EU-regi gjennom CEN. Gjennom EØS-avtalen har Norge forpliktet seg til å godta CEN-standarder som nasjonale standarder, og forkaste eventuelle eksisterende nasjonale standarder for samme produkt. Den første standarden for vannverkskjemikalier ble godkjent av CEN i 1995 (svoveldioksid). Før jul 1996 ble et antall fellingskjemikalier godkjent gjennom formell avstemning, og vil trolig foreligge innen utgangen av 1997. Vi er altså nå kommet inn i høstingsfasen av det langvarige standardiseringsarbeidet.

CEN og standardisering

CEN (Comité Européen de Normalisation), den europeiske standardiseringsorganisasjon, er et EU-organ og sorterer under Kommissjonen i Brussel. Et viktig mål for CEN er å forebygge og avvikle tekniske handelshindre (Eide 1994). Det tekniske arbeidet organisere

res i tekniske komiteer (TC, mer enn 300 i 1993), arbeidsgrupper (WG) og saksgrupper (TG), dessuten bl.a. ad-hoc-grupper (AHG) og tverrgående saksgrupper (JTG). Aktuelle komiteer og grupper i denne sammenheng er TC164 vannforsyning, WG9 vannbehandling og TG2 aluminiumsalter og TG3 jern- og natriumsalter.

En produktstandard er en slags «kontrakt» mellom produsent og kunde, med storsamfunnet som bisitter. Produsenten som garanterer at produktet tilfredsstiller standardens krav, har gjennom garantien undertegnet «kontrakten». Kunden som kjøper produktet under denne forutsetning har samtidig godtatt «kontrakten». Skulle det ved nærmere undersøkelse vise seg at produktet ikke tilfredsstiller kravene, vil standardens funksjon som «kontraktdokument» framtre særlig tydelig.

Under tilvirkning av standarder i CEN deltar først og fremst produsenter. Kundens og almenhetens interesser ivaretas av myndighetsrepresentanter som skal sørge for at storsamfunnets krav til kvalitet og sikkerhet gjenspeiles i standar-

den, dessuten at standardiseringens skrevne og uskrevne regler etterlevs.

Arbeidet i gruppene og komiteene må foregå mest mulig gjennom konsensus, ikke gjennom lederens hardkjør og «den sterkeste rett». Avstemningsreglene er med på å sikre dette. De er temmelig detaljerte og ivaretar i sterk grad de mindre nasjonenes mulighet til påvirkning. Det er jo ofte langs nasjonale grenser motsetningene går, f.eks. Norden, Nederland og Tyskland mot resten i renhets spørsmål. I andre spørsmål kan profesjonsgrensene være vel så viktige, eksempelvis «produsenter mot myndigheter» i spørsmålet om inndeling av standarden i klasser etter produktets innhold av toksiske komponenter.

Ofte vil den endelig vedtatte standarden representere «laveste» felles plattform for landene. Men det vil også kunne foregå en utvikling gjennom prosessen ved at rigide standpunkter mykes opp. Dette poenget kom krasst til uttrykk på møte i TG2 aluminiumssalter, i Paris september 1994. Fire britiske produsenter og to spanske gikk løs på klassekonseptet (Ellingsen 1994) som var introdusert av de nordiske land, i den hensikt å velte det. Flere timer i møtet gikk med til å slå tilbake angrepet; de aggressive produsentene ble endog til dels motsagt av britenes egen «kunderrepresentant» fra WRc. Senere har disse produsentene modifisert sitt syn, og godtatt klasseinndelingen. Dette kan således tas til inntekt for at standardiseringen i seg selv kan ha en kvalitetsbedrende effekt på produktene, bl.a. ved at produsentene tvinges til

dialog med myndigheter (og kunder). og undertiden må akseptere en ny og bedre norm for sine produkter.

Vårt eget NORVAR utarbeidet for få år siden kravspesifikasjoner til flere av de kjemikaliene som var mest brukt blant deres medlemmer (Weideborg og Vik 1994). Disse er ikke offisielle standarder, men kan langt på veg fungere som det. Det står forøvrig innkjøper fritt å formulere krav til kjemikaliene som går ut over det som dekkes av standardene. Dette kan for eksempel gjelde urenheter og toksiske komponenter som ikke nevnes i EUs drikkevannsdirektiv, og som det derfor ikke er gitt grenseverdier for i standardene.

Renhetsklasser og beste kjemikalium

Sommeren 1993 var en rekke forslag til CEN-standarder (prEN) for drikkevannskjemikalier stemt ned av bl.a. de nordiske land, primært pga. for liberale grenser for toksiske mikrokomponenter. Norge, Danmark, Sverige og Finland hadde ikke tidligere sendt representanter til de aktuelle CEN-grupper (TC164/ WG9/ TG2-10). Undertegnede ble anmodet om å gå inn i WG9 og prøve å få standardforslagene akseptable før neste høringsrunde, og rapportere til Norges Byggstandardiseringsråd og Statens Næringsmiddeltilsyn. De øvrige nordiske landene deltok ikke på myndighetsnivå, så jeg fungerte som Nordens representant og koordinator med kontaktpersoner i Statens Livsmiddelsverk (S), Miljøstyrelsen (DK) og Social- och Hälsovårdsministeriet (SF).

Prinsippet med klassesdeling etter toksiske komponenter, og beste renhetsklasse etter beste kjemikalier basert på kartlegging av markedet, ble etablert i TC164. Dette innebar et brudd med praksis for etablering av grenseverdier for innhold av toksiske komponenter, som tidligere utelukkende var basert på «ti-prosent-regelen» i forhold til grenseverdiene i EUs drikkevannsdirektiv (Ellingsen 1994). Det innebar også en ny praksis å klassifisere kjemikaliene etter innhold av toksiske komponenter.

Fellingskjemikaliene

Standardiseringen av drikkevannskjemikalier angår krav til produktens fysiske, kjemiske og toksikologiske egenskaper, kontrollmetoder for disse, dessuten merking, transport, lagring og levering. Som nevnt var det primært de toksiske grenseverdiene som berettiget vårt nærvær i WG9. De øvrige krav syntes i hovedsak godt ivarettatt gjennom tidligere arbeid i arbeidsgruppene, selv om mye justerings- og konsensusarbeid gjensto.

Her er et eksempel på forskjeller mel-

lom grenseverdier foreslått av CEN (prEN 884:1992) og vårt forslag i 1993 basert på kartlegging av markedet for poly-Al-klorid, i mg/kg av Al i produktet. CENs/vårt forslag er gjengitt for hver toksisk komponent: Cd: 35/3, Ni: 165/20, Pb: 165/40, Hg: 7/4, Cr: 165/30, As: 165/10, Sb: 65/65, Se: 65/65. Det framgår at det er til dels store forskjeller. For andre kjemikalier kunne det være en faktor større enn 20 i forskjell for enkelte metaller. Det var sett fra de nordiske lands side altså ingen grunn til å sette så liberale grenser siden markedet kunne framby langt renere kjemikalier.

Av tabell 1 framgår de tre klassene for Al-sulfat. Det er en rekke produsenter som idag ikke klarer andre krav enn klasse 3. Imidlertid har flere av disse produsentene hevdet uoffisielt overfor undertegnede at de vil forsøke å nå kravene i klasse 2, endog klasse 1 innen få år, fordi de tror det vil gagne deres sak.

Pr. desember 1996 var det godkjent gjennom formell avstemning fire standarder for fellingskjemikalier: prEN 878

Tabell 1.

Eksempel på klasseinndeling av vannverkskjemikalier. Tallene angir grenseverdier for innhold av toksiske komponenter i Al-sulfat, regnet som mg/kg av Al i produktet.

Klasse	As	Cd	Cr	Hg	Ni	Pb	Sb	Se
1	10	3	30	4	20	40	65	65
2	165	35	165	7	165	165	65	65
3	335	35	665	7	665	335	65	65

aluminium-sulfat, prEN 881 aluminium-klorid, aluminium-kloridhydroksid og aluminium-klorid-hydroksid-sulfat (monomert), prEN 882 natrium-aluminat, prEN 883 polyaluminium-kloridhydroksid og polyaluminium-kloridhydroksid-sulfat. De skal utgis før jul 1997. Øvrige aluminium fellingskjemikalier ble foreløpig ikke godkjent, nemlig poly-Al-hydroksid-silikat, poly-Al-hydroksid-silikat-sulfat, aluminiumjern(III)-sulfat og aluminiumjern(III)-klorid og aluminiumjern(III)-klorid-hydroksid. Utslagsgivende her var Tyskland, som ikke kunne godta standardene fordi stoffene ikke var godt nok definert kjemiske sett (Hongve 1997).

Av jern-kjemikalier var samtlige ferdig fra arbeidsgruppen (TC164/WG9) m.v. i november 1996. Formell avstemning gjenstår før eventuell godkjenning (Hongve 1997).

Konklusjon

Standardisering av fellingskjemikalier i CEN er en nyttig prosess, men langvarig. De nordiske lands medvirkning i arbeidet har medført en skjerpning av standardenes krav til lavt innhold av toksiske stoffer. Standardiseringen i seg selv vil kunne ha en kvalitetsbedrende effekt på produktene.

Referanser

Eide, H. 1994: Organisering av standardiseringsarbeidet nasjonalt og internasjonalt. VANN nr. 1, 22-25.

Ellingsen, K. 1994: Vannverkskjernikalier og standardisering. VANN nr. 1, 1-13.

Hongve, D. 1997: Personlig melding, 10.02.1997

Weideborg, M. og Vik, E.A. 1994: Forslag til kravspesifikasjon for VA-kjemikalier. VANN nr. 1, 14-21,